

Андрій Вітровий

к.т.н., доцент,

Тернопільський національний економічний університет,

Едуард Шарий

слухач магістерської програми,

Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПО ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Відмінною рисою сучасного етапу соціально-економічного розвитку України є та обставина, що він проходить в умовах глобальної екологічної кризи, суть якої полягає в посиленні антропогенних впливів на всі напрямки життєдіяльності людей. Масштаби цього впливу, здійснюваного без врахування системної організації взаємозв'язку суспільства і природи, такі, що змінилися глобальні параметри природного середовища і виникла реальна загроза підриву динамічної рівноваги біосфери, що складалася протягом геологічних епох.

Внаслідок цього потреба переходу до екологічно орієнтованого розвитку національної економіки на основі екологізації виробництва на державному та регіональному рівнях набуває особливої актуальності.

Невід'ємною складовою частиною екологізації господарського механізму в регіоні повинні бути інструменти регулювання, що передбачають не тільки заходи, спрямовані на примус суб'єктів господарювання до охорони навколишнього середовища шляхом нормативного регулювання та штрафних санкцій, а й заходи економічного стимулювання природоохоронної діяльності, а також заходи, що стимулюють екологічно орієнтований науково технологічний розвиток виробництва.

Метою розробки такого інструментарію є підвищення інвестиційної активності підприємств різних форм власності в області екологізації економіки. Реальний процес інвестиційної діяльності щодо екологізації виробництва в регіоні, а також і для окремого господарюючого суб'єкта, слід починати з еколого-економічного аналізу антропогенного впливу промислового підприємства на навколишнє середовище, в результаті якого можна визначити його стан в промисловому районі, а також ефективність природоохоронної діяльності промислового підприємства.

Оцінка природоохоронної діяльності підприємства і екологічного стану навколишнього середовища включає аналіз охорони атмосфери, водних ресурсів, надр та земельних ресурсів, флори і фауни. В аналізі представляються: динаміка валових викидів (скидів) забруднюючих речовин, а також викидів (скидів) за видами; порівняння фактичної концентрації забруднювачів з гранично допустимою; порівняння фактичних викидів (скидів) з гранично допустимими. Крім того, розглядаються показники: утворення, утилізації та викидів шкідливих речовин; водовикористання і водовідведення; утворення, утилізації, розміщення, використання у виробництві відходів; використання земельних ресурсів і надр. У свою чергу, аналіз даних по величині економічного збитку від забруднення навколишнього природного середовища повинен включати оцінку збитку від забруднення атмосфери, водойм, від порушення і забруднення надр та земельних ресурсів.

Є різні методи визначення оцінки економічного збитку: прямий, непрямий, аналітичний і емпіричний. На практиці найбільш прийнятним виявився метод укрупненої оцінки економічного збитку, орієнтований на визначення прямих оцінок по обліку спектру забруднень. Показники збитків використовуються при обґрунтуванні нормативів плати за забруднення навколишнього середовища, визначення розмірів компенсації за екологічні правопорушення, а також потреби в інвестиціях на природоохоронні заходи та ін.

У методиках по оцінці економічної ефективності витрат на природоохоронні заходи ефект від витрат на охорону навколишнього середовища виражається в основному через зниження шкоди, що завдається їй промисловим підприємством. Але визначення розміру шкоди - процес дуже трудомісткий, пов'язаний з обробкою великої кількості інформації, що вимагає значних фінансових витрат, тому на практиці підприємства визначають економічний збиток не в повній мірі, оцінка збитку носить поверхневий характер [1].

На нашу думку, введення оподаткування екологічного збитку ідеально відповідає постулатам «оптимальної ринкової рівноваги». Дійсно, в теорії все виглядає логічно і просто. Фірми що забруднюють навколишнє середовище, прагнуть поліпшити результати господарської діяльності,

звільняються від оподаткування шляхом усунення забруднення. Розмір податку дорівнює річній величині шкоди спричиненої фірмою навколишньому середовищу, що обчислюється в грошовому вираженні. За рахунок такого потужного припливу нових коштів у казну, держава розширює фінансування своїх соціальних і екологічних програм. Однак застосування такого інструменту на практиці пов'язано з великими труднощами. Основними причинами цього є: не завжди прийнятна достовірність обчислення величини екологічного збитку і визначення ставок податків; необхідність докорінної зміни податкової політики; складність, а інколи і нездійсненність процедур перманентного контролю за об'ємами і змістом викидів (скидів) забруднювачів; непомірно високі ставки податку, що визначаються на основі екологічного збитку [3]. При розгляді проблем екологізації необхідно провести аналіз обсягу інвестицій в основний капітал, спрямованих на охорону навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів.

Оцінка ефективності інвестицій, що спрямовуються на заходи з охорони навколишнього середовища, включає вивчення динаміки наступних показників в аналізованому періоді: розмір інвестицій в охорону навколишнього середовища; питома вага інвестицій в охорону навколишнього середовища в загальному об'ємі інвестицій по підприємству; об'єм будівництва природоохоронних об'єктів (капітальні вкладення, будівельно-монтажні роботи); питома вага будівництва природоохоронних об'єктів в загальному об'ємі капітального будівництва по підприємству; освоєння капітальних вкладень на будівництво природоохоронних об'єктів; виконання плану-введення природоохоронних об'єктів в експлуатацію; структура капітальних вкладень в охорону навколишнього середовища (розподіл капіталовкладень на охорону атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ресурсів, надр); питоми капітальні вкладення в природоохоронні заходи, гривня на гривню товарної продукції.

Аналіз даних за величиною економічного збитку в динаміці покликаний виявити тенденцію зміни економічних збитків по відношенню до першого року аналізованого періоду. За результатами еколого-економічного аналізу формується загальна оцінка природоохоронної діяльності промислового підприємства, в залежності від якої приймаються рішення про необхідність проведення додаткових природоохоронних інвестиційних заходів, про кардинальні зміни природоохоронної діяльності підприємства. В особливо критичних випадках, коли антропогенний вплив підприємства призведе до незворотних змін у навколишньому середовищі, може бути поставлено питання про припинення господарської діяльності підприємства.

Планування заходів щодо екологізації виробництва на підприємстві, на нашу думку, повинно здійснюватися в рамках розробленої Цільової програми з екологізації виробництва в регіоні, так як тільки узгоджені, комплексні дії підприємств всередині територіально-виробничих утворень дозволять знизити антропогенне навантаження на навколишнє середовище регіону.

Відповідно до прийнятої концепції розвитку регіону на підприємстві висуваються можливі варіанти екологізації виробництва, серед яких можуть бути:

- модернізація очисного обладнання і очисних споруд;
- перехід виробництва на маловідходні та безвідходні технології;
- структурна перебудова виробництва з поділом виробничого циклу.

Після висунення варіантів екологізації виробництва необхідно провести попередній аналіз їх здійсненності методом експертних оцінок. Як параметри при оцінці здійсненності екологізації можуть виступати: розмір інвестицій в охорону навколишнього середовища з розбивкою по конкретних природоохоронних заходів; розмір економічного ефекту від зниження забруднення навколишнього середовища і збільшення прибутку підприємства за рахунок впровадження природоохоронних заходів в аналізованому періоді; ефективність інвестицій в природоохоронні заходи. Для координації дій щодо екологізації виробництва по вибраному варіанту доцільно удосконалити структуру управління підприємством з використанням програмно-цільових методів управління. В даному випадку об'єктом управління повинна стати цільова програма по екологізації виробництва на підприємстві. В рамках нової структури управління необхідно виділити особу, наділену всією повнотою відповідальності за реалізацію програми. Нею може бути керівник екологічної служби підприємства, керівники окремих служб підприємства (фінансової, економічної, виробничо-технічної і т.п.), задіяних в реалізації програми по екологізації виробництва, який в лінійному відношенні підпорядковується своєму безпосередньому керівнику в структурі управління підприємством, а в функціональному (пов'язаним з виконанням програмних заходів) - керівнику програми. Однією з функцій створеного координаційного органу є формування інвестиційної стратегії підприємства по екологізації виробництва, яке передбачає

визначення періоду здійснення програми по екологізації; розробку ефективних напрямків інвестиційної діяльності підприємства; вироблення конкретних цілей і завдань інвестиційної діяльності, встановлення ієрархії і термінів досягнення окремих цілей і вирішення поставлених завдань. В процесі розробки інвестиційної стратегії по екологізації виробництва необхідно досягти її узгодженості із загальною інвестиційною стратегією щодо розвитку підприємства та оцінити її реалізацію з врахуванням наявних фінансових, трудових, технічних, технологічних, матеріальних та інших ресурсів або існуючої можливості залучення зовнішніх ресурсів. Формування інвестиційних ресурсів, необхідних для ефективної інвестиційної діяльності щодо екологізації виробництва передбачає оцінку потреби в загальному об'ємі інвестиційних ресурсів, визначення методів і джерел фінансування програми по екологізації.

Наступним етапом управління інвестиційною діяльністю по екологізації виробництва є оцінка інвестиційних пропозицій, вибір остаточного варіанта інвестиційного проекту по екологізації виробництва і його експертиза. Оцінка інвестиційних рішень та їх ранжування здійснюються за критерієм економічної ефективності. Необхідною умовою при розрахунку є оцінка не тільки економічних, а й соціальних, і екологічних наслідків здійснення інвестиційного проекту по екологізації виробництва. При розрахунку економічної ефективності заходів по екологізації необхідно врахувати ефект у всіх формах прояву: збільшення прибутку підприємства, скорочення витрат виробництва, поліпшення якості навколишнього середовища, зниження об'єму споживання природних ресурсів, підвищення рівня життя населення, зниження захворюваності, поліпшення умов праці і відпочинку працівників. В окремих випадках, коли утруднена вартісна оцінка соціальних результатів заходів щодо екологізації виробництва, можливо, використовувати при відборі інвестиційних проектів якісну оцінку їх впливу незалежними кваліфікованими експертами [2].

Розрахунки економічних збитків дають об'єктивну основу для формування платежів за негативний вплив на навколишнє середовище, проте їх рівень низький, так як платежі за забруднення навколишнього середовища є обов'язковим неподатковим платежем. Тому поряд з діючою системою плати за негативний вплив на навколишнє середовище слід вводити екологічні податки. При оцінці економічної ефективності інвестицій в природоохоронні заходи головним результатом є запобігання економічних збитків, а екологічні платежі, що стягуються за забруднення навколишнього середовища, дозволять виробити стратегію підвищення ефективності природоохоронних інвестицій, що сприяють екологізації виробничої сфери.

Список використаних джерел

1. Гудзинський О. Д. Стратегічний розвиток підприємств аграрної сфери економіки України: аналітико-прогнозна оцінка: колективна монографія; за заг. ред. В. К. Савчука, Київ: ЦП «Компринт», 2017. 366 с.
2. Дзядикевич Ю. В. Економіка доквілля і природних ресурсів: монографія. Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.
3. Сабадаш В. В. Екологічні конфлікти: теоретико-методологічні аспекти еколого-економічного дослідження. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях. Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2015. С. 336- 357.
4. Брошак І. С., Гевко Р. Б., Никеруй С. С., Вітровий О. О. та ін Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: монографія. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2013. 160 с.